

הַלְבוּת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קִנְיָ

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יא]

רַק כְּמוֹצִיא מִשְׁקָה, פְּסוּל⁽¹⁰⁾ וכו', דְּבִנְסֻדָּק עֲתִידָה לְהִסְדֵּק בְּלֵהָ⁽¹¹⁾ וכו', לְסַמֵּךְ עַל דְּעַת הַט"ז לְהַקֵּל בְּזָה⁽¹²⁾.

10 ולענין כוס של ברכה, כתב לקמן (סי' קפג ס"ק יא) שבנסדק יש להקפיד לכתחילה שלא יהיה חיסרון כלל, ובשעה"צ שם (ס"ק יא) כתב שהוא אפילו אם אין היין נוטף כלל דרך הסדק. עוד כתב (שם) שבכוס של ברכה יש להזהר שלא יהיה פגום בשפתו אפילו חסרון מועט, ובשער הציון (שם ס"ק ט) הביא שהא"ר כתב אפילו כדי חגירת הצפורן, והפמ"ג כתב שהוא חומרא יתירא, ולענין נטילת ידיים לא הזכיר מזה כלל [וכנראה שבכוס של ברכה יש להחמיר כיון שצריכה להיות כמו המזבח, כמו שכתב הא"ר שהוא המקור של המשנ"ב שם, או שצריך שתהיה כוס נאה וכמו שכתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' לט)].

11 והאם מועיל להדקו בחוט ובמשיחה שלא יוסיף להיטדק, כתב השו"ע לקמן (סי' תקפו ס"ח, ראה משנ"ב שם ס"ק לט) לענין שופר, שיש אומרים שאפילו נסדק במיעוטו פטול מחמת שעתיד להמשיך ולהיטדק, וכל העומד להיטדק כסדוק דמי, אך מועיל להדקו בחוט ובמשיחה שלא ימשיך להיטדק [ומקור דברי המשנ"ב כאן הוא בחיי אדם (כלל לו ס"ז, כמובא בשעה"צ ס"ק יב), שמשווה דין כלי שנסדק לדין שופר שנסדק].

וכשהסדק הוא לרוחב הכלי, כתב הגר"מ גיפטר (קובץ קול התורה חני"ט) שעדיין שם כלי עליו. שכיון שהטעם שכלי סדוק נחשב שבר כלי הוא מחמת שעתיד להיטדק כולו, אם כן יש לחלק באיזה אופן נסדק, שאם הסדק הוא מלמעלה למטה הרי הוא כשבר כלי כיון שעתיד להיטדק כולו, אבל אם הסדק לרוחב הכלי, שאז אפילו כשיטדק כולו עדיין יישאר כלי גמור שיש בו כדי להחזיק רביעית, בוודאי שלא יצא מכלל כלי [וכן כתב במשנ"ב לקמן (סי' תרפט ס"ק מט) לענין שופר שאם נסדק ברוחבו הרי הוא כשור].

וראה עוד פרטים בדין שופר שנסדק בשו"ע לקמן סי' תקפו ובמשנ"ב שם ס"ק לו-נב.

12 ובספרו מחנה ישראל (דינים, פ"ג אות ט) סתם כדעת החיי אדם, שאין ליטול בכלי הנסדק בכמוציא משקה, אלא בשעת הדחק [וראה ביה"ל ד"ה כיון].

[משנ"ב שם]

ובזפת מועיל לכלי חרס דוקא⁽¹³⁾ וכו', כְּגוֹן שֶׁל מְתָכוֹת בְּמִתְכוֹת או שֶׁל עֵץ בְּעֵץ, בְּדָאֵי מְהִינֵי⁽¹⁴⁾.

13 והחזו"א (או"ח סי' כא ס"ק ה) כתב, שזפת סותם אף בשאר כלים ככלי עץ ומתכות שתשמישם בצונן [וראה מה שהביא בביה"ל בסוף ד"ה כיון], וכן בכלי נחושת אם הם עשויים לייך.

14 ובביאור האופן שבו מועילה הסתימה, כתב החזו"א (שם ס"ק ו) שאין זה אלא במקום ששייף את חתיכת העץ שהוסיף או התיך את המתכת שהוסיף, ותיקן כדרך האומנים והרי הוא ככלי חדש, אבל אם תקע את החתיכה בחור באופן שאינו מתקיים, אינה חשובה סתימה. והוסיף, שסתימה על ידי חרס בכלי חרס אינה מועילה כי אינה מתקיימת כלל [וראה בביה"ל (סוף ד"ה וכיון), שזה דוקא כשלא נצרף בכבשן. וצריך עיון אם זו גם כוונת החזו"א או שמחמיר אף בצרפו בכבשן].

[משנ"ב ס"ק יב]

בְּשֶׁבֶר כְּלֵי שֶׁהוּא מְחֻזָּק רְבִיעִית⁽¹⁵⁾ וכו', אֲלֵא אִם כֵּן יִתְדָה לְתַשְׁמִישׁוֹ⁽¹⁶⁾ וכו', וְכֵן זֶה דְּוָקָא בְּדַפְנוֹת הַפְּלִיטָה⁽¹⁷⁾ וכו', יֵשׁ לְהַחְמִיר שְׁלֵא לְטַל בּוֹ שׁוֹב כְּלָל⁽¹⁸⁾.

15 ואם יש לחלק בזה בין כלים העשויים מחומרים שונים, כתב החזו"א (כלים סי' כב ס"ק ב) ששיעור הרביעית הוא דוקא בכלי חרס, אבל בכלי מתכת צריך שיהיה בשבר כדי לעשות מעין מלאכתו הראשונה, והוסיף, שיתכן שאף בעץ השיעור שונה. עוד כתב שם (ס"ק א), שכל מה שדי בכך ששבר הכלי מחזיק רביעית, אין זה אלא בכלי שכשהיה שלם החזיק מלוג ועד סאה, אבל בכלי גדול מכך, צריך שיחזיק השבר יותר מרביעית.

16 ולענין כלי מתכות כתב החזו"א (שם סי' יח ס"ק ה) שלא שייך יחוד, שאם עושים מעין מלאכתם הראשונה לא צריך יחוד, ואם אין עושים מעין מלאכתם הראשונה, נראה שלא יועיל בהם יחוד. ולענין כלי חרס הסתפק החזו"א (שם ס"ק ז) שמא מחמת שהם כלים גרועים לעולם צריך יחוד אף בעושים מעין מלאכתם הראשונה.

17 החזו"א תמה (שם סי' כב ס"ק א) מה החילוק בין שוליים לדפנות, ודעתו שמעיקר הדין הכל כשר. אמנם הוסיף, שאפשר שכל אלו הדינים תלויים לפי המקום והזמן, וקרוב הדבר שבזמננו משתמשים בשוליים ולא בדפנות, ולכך בשוליים כשר, ובדפנות יתכן שאפילו יחוד לא יועיל. עוד כתב (או"ח סי' כא ס"ק ג) שכל זה כשאין בשוליים שנשברו חידודין המסרטיין.

18 וטעם הדבר כתב בספרו מחנה ישראל (דינים, פ"ג אות ו), כיון שבלאו הכי הוא שבר כלי. והוסיף, שאפילו אין לו כלי אחר, אין ליטול ממנו.

[שעה"צ ס"ק טו]

לא נְצִיטֵי לְסַתֵּם כֵּן דְּלֵא הִבְיָאוּ מְקוֹד לְדְבָרֵיהֶם⁽¹⁹⁾.

19 אכן בספרו מחנה ישראל (דינים, פ"ג אות ו) סתם שאם אין לו כלי אחר יכול ליטול בשבר כלי [ומשמע שאף בדפנות] כשיחדו לתשמיש.

[משנ"ב ס"ק יג]

אם יִשְׁאָר בּוֹ רְבִיעִית אַחַר שְׁפִיכָה לֹא נִתְבַּטֵּל מִשֵּׁם כְּלֵי⁽²⁰⁾.

20 והמים הראויים לנטילה בכלי כזה, כתב השו"ע הרב (ס"ז), הם אותם המים שהכלי מחזיק אף כשמוטה על צדו, אבל לא המים היתרים שמחזיק כשאוחזו אותו בידיו, כיון שהם אינם באים מכח כלי. וכתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' יד) שהמשנ"ב כבר כלל דין זה במה שכתב לעיל (ס"ק יב) לגבי כלי שנפחת מלמעלה ויכול לעמוד על שוליו, שכשר לנטילה אך יזהר ליטול בה במקום שנפחת ששם הכלי נמוכה, דבשפה אחרת ששם הכלי גבוהה כמה אחרונים מחמירים, וס"ל דלא חשיבא כלי, כיון שאין הכלי מחזיק המים במקום ההוא שנשפכין דרך הצד שנפחת.

[משנ"ב ס"ק יד]

תְּחִלַּת תְּקוּנוֹ כֵּן הָלֵא חֲשִׁיב כְּלֵי⁽²¹⁾ וכו', שְׁלֵא עַל יְדֵי סְמִיכָה⁽²²⁾.

21 וכשנעשה מתחילת תיקונו כך מחמת אונס, כגון שנתקלקל בשעת עשייתו או שעשאו שוטה, כתב החזו"א (או"ח סי' כב ס"ק ג) שאינו נחשב כלי אף שתחילת עשייתו כך, שלא נאמרה הלכה זו אלא דוקא בכלי ששימשו ביד וכולם עושים אותו כך, כמו כלי שהוא מלא נקבים המובא בשו"ע להלן (ס"ה).

22 ולענין כוס של ברכת המזון, הסתפק בשעה"צ לקמן (סי' קפג ס"ק יג) אם יכול לברך על כוס שאינה יכולה לעמוד כלל על שוליה במקום שאין לו כוס אחרת, ונשאר בצ"ע.

[משנ"ב ס"ק טז]

אָסוּר, אֲלֵא אִם כֵּן יִתְדָה⁽²⁴⁾ בְּהִדְיָא לְקַבְּלָהּ⁽²⁵⁾.

המשך במילואים עמוד 24

באר הגולה מט

הלכות נטילת ידים סימן קנ"ט

1 חלון ק"ו לפתח
התוספות ח חלון שם

אם נוטל דרך (ג) הנקב שרי (יא) * בינון שמחזיק רביעית ממנו ולמטה: ג (יב) ז' פלי שמחזיק (יג) רביעית פשוטמים אותו, ואם לא יסמכוהו ישפכו המים ולא ישאר בו רביעית, (יד) אינו כלי. הלכה (טו) מגופה של חבית (טז) שהיא חדה ואינה מקבלת רביעית שלא (ז) מסמכת, (יז) אין נוטלים ממנה. ואם הרחיבה מלמטה עד שמקבלת רביעית פשהיא יושבת שלא מסמכת, נוטלים ממנה: ד חמת וכפישא, שהם מיני נאדות של עור, (יח) שתקנו ועשה להם בית-מושב, נוטלים מהם, אכל שק וקפה שהתקינו לשבת בלא סמיכה ופתן בפת עד שהם מקבלים משקים, אין נוטלים מהם

באר היטב

(א) הנקב. עין ט"ז סעיף-קטן א, וכ"ש אם שברו מלמעלה: (ז) מסמכת. ואין לטל ידיו מאנגן שקורין גיסקין דרך הדר שבוטל כמו

באר הגולה

משנה ברורה

* בינון שמחזיק רביעית. עין משנה ברורה מה שכתבנו בשם הב"ח לענין נסדק, והשעם כמו שכתב הח"י אדם משום דסופו להסדק פלה, והש"י מספק מאד בדבר, דמנא לה לחלק בזה. והנה במרדכי פרק אלו דברים מוכח בהרי"א דאין חלוק בין נקב לנסדק, דזה לשונו שם: כלי שנקב או נסדק ומחזיק למטה רביעית, פשר, וכן הוא בספר התרומה גס"פ. ובאמת משמע כן גם בחוספתא פלים בבבא-קטא סוף פרק ג דאיתא שם: הקו והקוד הבבלי שנסדקו מלמעלה ומקבלין פשעור מלמטה וכו' טמאין; אמנם בחוספתא סוף פלים נמצא חלוק בין נקב לנסדק לענין טמאה, דזה לשונו שם: תמחוי וקערה שנקבו מלמעלה טמאין, מלמטה טהורין, נסדקי: אם יכולין לקבל את התמין כצונן טמאין ואם לאו טהורין, והבא בר"ש שם, וגם הנמכ"ם העתיקו סוף פרק יב, עין שם. והנה מסתימת הבריתא משמע דבנסדק אין חלוק בין למעלה או למטה, אלא העקר תלוי דאם על-ידי הנסדק אעה יכולה לקבל תמין וכמו שפירשנו בכלי-זכוכית שנסדק, דכלה הך בריתא משמע שם לכאורה דמירי בבלי-זכוכית, ע"ש חשיב כשכר-קלי ופסול אף אם הוא דק מן הדק שאינו מוציא משקין, אכל ביכולה לקבל פשר. ולפי זה נראה דבכלי מתכות דתנזקים הם, לא נסדקו על-ידי סדק מצד אחד, דבדבאי יכולין לקבל תמין עדין, אם לא כשנוטף טיף-טיף על-ידי הסדק דאז גברא חשיב נקב ככונס משקה; ואפשר דגם בכלי-חרס יש להקל, דכמה פעמים יכולין לקבל תמין אף כשיש בהן סדק, ונמכ"ם ותוספתא דקערה הנ"ל יתנה מירי בבלי זכוכית ויש לוטר דהוה טעם השרדכי דאינו מחלק בין סדק לנקב, דמירי בבלי-חרס, וכן החוספתא דקו וקוד מירי בבלי-חרס, ע"ש. ועוד יש לענין, דאפשר דהא דמשצירין

להדר שיהיה הפלי שלם: (יא) בינון שמחזיק רביעית. יש מאחרונים שכתבו דכל זה בנקב, אכל בנסדק, אף אם מחזיק רביעית למטה מהנסדק, ואפלו אינו רק כמוציא משקה, פסול¹⁰¹, דחשיב כשכר-קלי על-ידי-זה גם לענין טמאה; (יב) והשעם, משום דבנסדק עתידה להסדק פלה¹¹¹ [ב"ח]. והש"י חולק עליו וסובר דנסדק דינו כנקב, ואין לפסול אלא-אם-כן יוצא דרך הסדק טיף אחר טיף, דאז הוי ככונס משקה. ועין בח"י אדם שכתב, דאם אין לו כלי אחר ויכול לסמוך על דעת הש"י להקל בזה¹²¹. ואפלו לדעת הב"ח נראה דבבבלי נחשת או שאר כלי מתכות [כמו בלע"ף וכו' יוצא בזה] דתנזקים הם, ועל-ידי שנסדק קצת לא יסדק פלה, לא גרע נסדק מנקב. ועין בבאור הלכה שצדדנו דבבבלי זכוכית, אפלו אם הסדק דק מאד שאינו אפלו כמוציא משקה, אם אין הפלי יכול לקבל עתה התמין כצונן אין לטל בו. כתב הש"י: אם מועיל לסתם הנקב, יש ללמד ממה שכתב הרמב"ד פרק יד מהלכות פלים, דבטיט אינו מועיל בשום כלי [וכן בסמ"טוטרין], ובזפת מועיל לכלי-חרס דוקא¹³¹, ובכל דבר שהוא ממין אותו כלי, כגון של מתכות במתכות או של עץ בעץ, בודאי מהג"י¹⁴¹, וכן כתב בשערי-תשובה, ועין מה שכתבנו בבאור הלכה בשם הנשמת-אדם:

ג (יב) כלי שמחזיק וכו'. בטור ובית-יוסף איתא דהוא הדין בשכר-קלי שהוא מחזיק רביעית¹⁵¹ שלא במסמך, כגון חבית שחלקה לארפה שהיא מקבלת על דפנה רביעית שלא במסמך. (יג) אף יש אומרים דאפלו לדידהו אין להקל בזה, אלא-אם-כן יחדה לתשמיש¹⁶¹. ועין במגן-אברהם סעיף-קטן ג שהאריך בזה והעלה דאין להקל בזה בכל גוני, דהואיל והיא שכר-קלי לא חשיבא ככלל, וכן הוא דעת הגר"א בבאורו. וכל זה דוקא בדפנות הפלי¹⁷¹, וכנ"ל, (יד) אכל כלי שנפחתה מלמעלה ויכולה לעמוד על שוליה שלא במסמך וקבל רביעית, (טו) נראה דיש להקל לטל בה (טז) אם אין לו פלי אחר, אף שיגהר לטל בה במקום שנפחת ששם הפלי גמורה, דבשפה אחרת שהפלי גבוה, כמה אחרונים מחמירין וסבירא להו דלא חשיבא כלי, בינון שאין הפלי מחזיק המים במקום ההוא, שנספכין דרך הצד שנפחת. (יז) ואם בכלי זה נקב אחר-כך נקב קטן, אפלו רק כמוציא משקה בלבד, יש להחמיר שלא לטל בו שוב ככלל¹⁸¹: (יג) רביעית פשוטמים אותו. לאו דוקא, דהוא הדין אם מחזיק הרבה יותר מרביעית על-ידי סמיכה אינו אסור, אלא-אם-כן ישפכו המים ולא ישאר בו רביעית כשלא יסמכוהו, (יח) אכל אם ישאר בו רביעית אחר שפיכה לא נחבטל משם כלי¹⁹¹: (יד) אינו כלי. והינו כשלא היתה תחלת תקונו כף, דאם היתה תחלת תקונו כף הלא חשיב כלי²¹¹, וכדלקמן בסעיף ה, (טז) אלא מירי כשנפחת אחר-כך קצת ממקום מושבו, שאינו יכול לישב על-ידי-זה שלא על-ידי סמיכה²²¹, או שהיה כלי בעין מגופה, דאף אם נעשה מתחלה כף אינו חשיב כלי, וכדלקמה: (טז) מגופה וכו'. והוא הדין (כ) בכסוי פלים שהם חדין ואין מקבלין רביעית שלא על-ידי סמיכה, אסור, אלא-אם-כן תקנו²³¹, אכל אם היו רחבים מתחלה ומקבלין רביעית פשרים, משום דמשמטשין לפעמים בהן גס"פ לקבל: (כא) ויש מחמירין בזה, אלא-אם-כן יחדה²⁴¹ כהדיא לקבלה²⁵¹: (טז) שהיא חדה. הינו, שהיא חדה למטה במקום שיושבת בפי החבית, ולמעלה על גבה יש בה חלל לקבלה²⁶¹: (ז) אין נוטלין ממנה. ואף דהיא נעשית מתחלה חדה, מפל מקום לא נחשבה ככלי שתחלת תקונו כף, המבאר בסעיף דמתר, משום שלא נעשית מתחלה בשביל לקבל בה משקין, רק עקרה לכסוי הוא. וכן לא דמי לשק וקפה המבאר בסעיף ד, דמחמירין שם דלא מהני אף אם תקנו לשבת בלא סמיכה, משום דכזה על-כל-פנים משמטשין בה לפעמים לקבלת משקין: ד (יח) שתקנו ועשה וכו'. רוצה לומר, שתקנו במה שעשה וכו'. והקשה הש"י: הלא נודות עור עשוין לקבל משקין

שער הציון

תרגום: 1 פה.

(יב) חיי-אדם, ועין שם שהביא ראיה לדעת הב"ח מפרק ה דפרה, ויש לדחות דמירי דנזול טיף-טיף, דזה הוי ככונס משקה: (יג) מגן-אברהם בסוף סעיף-קטן ג בשם החוספות. ומה שכתבתי בשם יש-אומרים, משום דהפריי-מגדים כתב דמירי ורקב"ם משמע דלא סבירא להו כן: (ד) כן משמע מש"י סעיף-קטן א במה שכתב לענין חמת וכפישא שפחותין, ע"ש, וכן משמע מהג"י: (טו) אף דמחיי-אדם משמע דסבירא לה דיש לסמוך גם בשכר-קלי גמורה על דעת הטור ובית-יוסף בשאין לו כלי אחר, וכן משמע במשה-יהודה דסבירא לה לדינא כהטור ובית-יוסף, מפל מקום לא רציתו לסתם כן דלא הביאו מקור לדבריהם¹⁹¹, והגר"א בבאורו משמע דפשיטא לה לדינא כהמגן-אברהם: (טז) וכלי שיש בה רק פגימה, פשוט ודבאי פשר לנטילה, אף ידקרק לטל מצד הפנים ולא מצד השני: (יז) חיי-אדם: (יח) בית-יוסף: (ט"ו) ט"ו: (כ) תוספות נאוד ודוע ומרדכי: (כא) בית. ואף שהמגן-אברהם הביא עוד דעה אחת דאפלו יחיד לא מהני לעניות דעתו אין להחמיר בלי-כף, דהרבה ראשונים לא סבירא להו כן, ואף יחיד לקבלה הוא רק חמרת בע"ח, ואף מקר"ש גופא אין ראיה כל-כך כדוע להמעט, ורק ברשב"א בחרות-הבית הארץ מחמיר בכסוי פלים, אף בקצו וכן בחדושי סתם להקל, וכן כל החוספים שהופרכו מקדם בסעיף-קטן כ:

הלכות נטילת ידים סימן קנט

ט ספי"י טו
כ הרא"ש

לְיָדַי, (יט) לְפִי שְׂאֵינָם עֲשׂוּיִן לְקַבֵּל מִשְׁקִים, ט והוא הדין (כ) לְכוּבְעִים שֶׁל לְבָדִים (פרוש, בגד קשה, פילטר"ו בלעז) אֲפֵלוּ כְּשֵׁהם קָשִׁים כְּלִי-כֶף שֶׁמְקַבְּלִים מֵיָם וְאֵינָם זָבִים מֵהֶם, מִכָּל מְקוֹם אֵינָם עֲשׂוּיִים לְקַבֵּל מֵיָם. וּמִכָּל מְקוֹם (כא) עַל-יְדֵי הַדְּחָק מִתְרִים, שְׁעוֹבְרֵי דְרָכִים רְגִילִים לְשִׁתּוֹת (ס) בְּהֶם: ה' קְלֵי (כב) שֶׁתַּחֲלַת תְּקוּנָתוֹ כֶּף שְׂאֵינוֹ יָכוֹל לְעַמֵּד בְּלֹא סְמִיכָה וְאֵין מִשְׁתַּמְשֵׁין בּוֹ אֶלָּא עַל-יְדֵי סְמִיכָה, חֲשׂוֹב שְׁפִיר כְּלֵי. לְפִיכֶף כְּלֵי שֶׁהוּא (כג) *מְלֹא נְקָבִים מִתַּחְתּוֹ וּפְיוֹ צָר לְמַעְלָה, וְכִשְׁמַנִּיחַ אָדָם אֶצְבְּעוֹ עָלָיו אֵין הַמַּיִם יוֹצְאִים וְכִשְׁמִסְרוֹ הַמַּיִם יוֹצְאִים, (כד) מִתֵּר לְטַל מִמֶּנּוּ אֶף-עַל-פִּי שְׂאֵינוֹ מִחֲזִיק כְּלוּם, בֵּינָן שֶׁעֲשׂוּי לְקַבֵּל בְּעֵנָן זֶה וְזֶה עֶקֶר תְּשֻׁמִּישׁוֹ, נִקְרָא כְּלֵי: ה' הגה וְכִל-שֶׁפֶן (כה) כְּלֵי שֵׁשׁ בּוֹ בְּרִזָּא (כו) לְמַטָּה, (כז) הוֹאִיל וּמִתַּחֲלָה נַעֲשֶׂה (כח) לְקַבֵּל

באר היטב

חצי צגלה, פי לא נעשה לקבלה, של"ה ט"ז מ"א: (ה) בהם. כתב רש"ל: ולא נהירא להמיר אפלו ע"י הדחק, דלא עדיף משק ורפה, דכובע אין

משנה ברורה

ותחלת עשייתן כף הוא, ודמי לכלי שתחלת תקונו כף שבסעיף ה, ולמה צריך תקון? ותרץ, דאינו חשיב בית-קבול שלקחן בלא תקון מושבם, שקשאיין בהם מים אין בהם חלל אלא מנח זה על זה: (יט) לפי שאינם עשויים. הינו, דאינם עשויים כלל מתחלה לקבל כהן משקין: (כ) לכובועים של לבדים. הינו מה שאנו קורין קאפעלש"יין וכן יארמעלעקע"ס, ואפלו הם של עור: (כא) על-ידי הדחק מתרים. הינו כשהם קשים ואין המים זב מהם. ונע דהרש"ל חולק וסבירא לה דכובע לא נעשה לקבלה כלל, ולא עדיף משק ורפה. וכתב הח"י אדם, דבשעת דחק גדול כגון בדרך ואין לו כלי אחר מזה, יטל וכלי ברכה [וכתב, דאז יכרז ידו במטה], אבל שלא בשעת דחק גדול יש להחמיר, דגם עוברי דרכים בזמננו אין שותין מאלה, וכן כתב הפרי מגדים דלא יכרז על נטילה זו: ה' (כב) שתחלת תקונו כף. רוצה לומר, שנעשה מתחלה להשתמש בה על-ידי סמיכה: (כג) מלא נקבים. הגה מסתימת המחבר (כז) משמע דאין חלוק בין נקבים קטנים לגדולים, והואיל בעת שמניח האצבע עליו אין המים יוצאים, מקרי שפיר כלי וכשר לנטילה; ולפי זה הוא הדין בלינוע"ר שלנו שיש רק נקב אחד ורחב למטה במקום יציאת המים, וכשמיסר האצבע יוצאין המים בשפע, גם-כן מתר. (כד) אבל מלשון הרמב"ם [והראב"ם] משמע דנוקא כשהנקבים שמהן יוצאין המים הם דקין מאד, שאף כשמיסר האצבע אין יוצאין המים מחמת זה רק מעט מעט באחור גדול, אבל כשהנקבים הם גדולים

באר הלקה

בחמין, הינו דוקא בדבר שתשמישו בחמין כמו קצרה ונכמו שכתב הר"ש חלוק זה בכלים פרק ג משנה ז לענין אם סתם נקב בזפת, דבדבר שתשמישו בחמין לא מהני ובזבזן מהני, אבל בדבר שתשמישו תמיד בצבון, לא משערינן בחמין כלל, וצריך עיון בכל זה. היוצא מדברינו, לענין כלי זכוכית: אם על-ידי הסדק שוב אינו יכול להחזיק חמין בתוכה, פסול לגמרי אף כשהסדק הוא דק מן הדק ואינו מוציא משקה, ואם יכול להחזיק בו חמין, הרי הוא כלי עדין; ובשאר כלים כגון כלי מטכות, ואפשר דהוא הדין בכלי-חרס, דין הסדק כמו הנקב, ולענין וילענין וילענין שכתבנו במשנה ברורה בשם הש"י, וכן כתב בח"י אדם, ודלא כמגן-אברהם, עין שם בנשמת אדם. והנה פשוט דכל אחד במינו בודאי חשיב סתימה, ומה דלא מהני טיט בכלי-חרס הוא משום דלא נצרך בכבשן, עין ר"ש כלים פרק ג משנה ב. ועין נשמת-אדם ואלו דוקא זפת, דיש עוד דברים דמועיל הסתימה לענין טמאה, ויש לומר דהוא הדין כאן; ואף בשאר כלים יש דברים שמועיל בהן סתימה, עין ראשי-השנה דף יט לענין כלי-זכוכית שסתמה באבן, ורק זפת לא מהני אלא בכלי-חרס, וגם זה צריך עיון, דהר"ש פרק ג דכלים הביא תוספתא דבכלי-מטכות שתשמישו בצבון מהני סתימה בזפת, אלא דלפרוש הגר"א בתוספתא שם פונה אחרת בתוספתא זו, ועין ברמב"ם פרק כ מהלכות כלים המשמע דמפרש אותה בכלי-חרס, ועין בראב"ד שם: * מלא נקבים וכו'. עין משנה ברורה מה שכתבנו לענין דעת הרמב"ם, וכבר התעוררו בזה הטעם ייחודה והגר"א. ועין בט"ז ואלה נבה שהביאו בשם רש"ל שדעתו להתמיר בכל טיטרוס לענין נטילה [ומחלק בין טמאה לנטילה, דבנטילה כלי חשוכה בעינן]. ומכל מקום למעשה נראה דיש לסמוך על השלחן-ערוך, אחרי דהרא"ש והטור מסכימים להקל, וכן כתב רבנו זרחם בשם המפרשים, אף אם הנקבים הם גדולים, או בלינוע"ר שלנו, נראה דיש להתמיר לבתחלה, אחרי דלדעת הרמב"ם גם לענין טמאה לא חשיב כלי:

אסור, וכל-שפן בלינוע"ר שלנו דאסורין, ועין בבאור הלקה: (כד) מתר לטל ממנו. דהינו, שמיסר האצבע והמים יוצאים מלמטה. פתבו האחרונים, דאין לטל ידיו מהכלי שקורין גיסקא"ן דרך הדין [והינו מה שעושים הדין פחצי צגלה]. (כז) ודוקא כשהדין זבוח משופה של הפלי, ומשום דאין הפלי מחזיק המשקה רק עד השפעה, לכן מהשפעה ולמעלה אין שם כלי עליה, אבל אם הדין שנה לשפת הפלי, מתר לטל גם מן הדין; ואם הדין נמוך משפת הפלי, יטל רק דרך הדין ולא מהשפעה של הפלי, ומשום דאין הפלי מקבל מים רק עד הדין, נמצא דלמעלה מזה אין שם כלי עליה, (כט) ויש מקלין בזה. וכל זה דוקא כשהדין הוא פחצי צגלה, אבל אם הדין הוא כשפופרת (שקורין שנו"ץ"ם), אף שהוא בולט למעלה משפת הפלי, (ס) משמע ממגן-אברהם דמתר לטל אף דרך הדין, (סא) ויש אוקרין דרך הדין: (כח) כלי שיש בו ברזא. הינו מה שקורין צאפ"ן (כח) או מה שקורין האנדפא"ס, שיש לו יתד מלמטה, ובשעה שרוצה לטל ממנו דוחה היתד למעלה ונשפף המים, (כט) רק שצריך לזהר להחזיר בכל שפיכה ושפיכה, וידלקמן בסוף סעיף ט. ועין במגן-אברהם לקמן סימן סב, דכשנוטל מהאנדפא"ס צריך לטל רביעית בבת-אחת על הדין: (כו) למטה. רוצה לומר, אף בשוליה, אפלו הכי לא נתבטל ממנה שם כלי על-ידי נקב זה, ומתר לטל בין דרך הדין ובין למעלה דרך פי החבית: (כז) הואיל ומתחלה נעשה וכו'. והוא הדין אם נעשה נקב בפלי המבטלו משם כלי, ותקן שם ברזא להשתמש דרך שם, חשיב גם-כן כאלו נעשה מתחלה לכה, ביון שעשתה יתד הברזא, נעשה כלי על-ידי זה [מ"א]: (כח) לקבל על-ידי כף. רוצה לומר, על-ידי הברזא שתחוב שם מחזיק המים שלא ישפכו דרך הנקב. (ל) ומוכח מאחרונים, דבכלי של חרס צריך שיהיה הברזא מהדקת שלא יהא מנושפת דרך שם, דאם מנושף טיף-טיף לא עדיף מאלו לא היה שם ברזא כלל, (לא) ואפלו לטל דרך הנקב אסור אף שמחזיק רביעית מן הנקב ולמטה, ובשאר כלים מתר לטל דרך הנקב אם מחזיק

שער הציין

(כז) משה-יהודה, וכן כתב הגר"א: (כג) שם: (כז) מגן-אברהם ואלה נבה ודבר-החיים: (כט) משה-יהודה שחולק על דין הש"י דמתיי נקב, וכל-שפן בזה: (כ) וכן כתב בח"י אדם. ועין בסדר של הגרע"ץ שמקל אף כשהדין פחצי צגלה: (כ) מן משמע מאלה נבה וכן כתב בגר"י-החיים: (כט) לחס"ח חמדות וחס"י אדם: (כט) ח"י אדם: (ל) עין במחצית-השקל, ומה שחלק בין כלי-מטכות ע"ש הוא הדין בשאר כלים שאינם של חרס, כמו שכתבנו במשנה ברורה סעיף-קטן י לדעת המגן-אברהם: (לא) הינו לדעת המגן-אברהם שחסיים עם הרשב"א, והבאנו לעיל במשנה ברורה סעיף-קטן י:

תרגום: 1 הוא הפלי המלא נקבים שהזכיר המחבר. 2 כלי שיש לו שני פיות, אחד למעלה ואחד למטה. 3 מגבעות. 4 פפות. 5 כנף. 6 כלי לנטילים בעל ירבונית [קמקום]. 7 ברה. 8 חבית קטנה הנשאת ביד.

הַלְבוֹת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קִנְיָה

ביאורים ומוספים

זה אינה מובנת, שדאי שכל שהוד גבוה מפי הכלי אין ליטול מן הוד, שחלק הוד המוגבה משפת הכלי הרי הוא כמו חלק הכלי שמעל נקב ככונס משקה, שנפסק בשו"ע לעיל (ס"ב-ג) שאין ליטול אלא מהנקב, ואין חילוק אם הוד כשפופרת או כחצי עגולה, ולעולם אם הוד גבוה מפי הכלי אין נוטלים דרך הוד, ואם הוד נמוך אין נוטלים אלא דרך הוד, ואם שווים נוטל מאיזה שירצה [והוסיף שהוא הדין בנקב העשוי לנוי, שדאי שאף שאין הנקב מבטל מהכלי שם כלי, מ"מ אין ליטול אלא דרך הנקב].

33 ובהערה קודמת הבאנו שהחזו"א כתב שדעת המקילים אינה מובנת, ולכן יש להחמיר כדעת האוסרים. ובשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ו תשובה א) כתב, שאף על פי שהמחזיק ברכה (סי' קנט אות ד) והבן איש חי (שנה א' פ"ר תוריע אות ז) כתבו שהמנהג פשוט בטורקיה וארץ הצבי וארץ מצרים ליטול דרך הפיה, מ"מ כיון שיש חולקים בזה אין להיכנס לספק ואין ליטול ידיו דרך הפיה.

[משנ"ב ס"ק כה]

רק שצריך לזהר להחזיר בכל שפיכה ושפיכה³⁴ וקדלקמן בסוף סעיף ט. וענין במגן אברהם לקמן סימן קסב, דקשנוטל מהאגדפא"ס צריך לטל רביעית בבת אחת על היד³⁵.

34 ואף שכתב השו"ע לקמן (סי' קסב ס"ג) שמי שנטל מקצת ידו וחזר ונטל מקצת ידו, הרי ידו טמאה כמו שהיתה שאין נטילה לחצאין, כתב המשנ"ב שם (ס"ק ל) שבנוטל ידיו מהאגדפא"ס אין הזמן הקצר של החזרת היתד בכל שפיכה ושפיכה נחשב הפסק. אך סיים, שאם יש לו כלי אחר שיכול ליטול ממנו, טוב שלא יטול מכלי כזה.

35 והטעם מבואר בדבריו שם (ס"ק י), שאם יטול בפחות מרביעית יטמאו המים שעל ידיו, ויש לחוש שלאחר שנטל הראשונה וחזר ודחק הברוא בידו הלחה ידבקו מים טמאים בברוא, וכשחזר ודחק בידו השניה נטמאה היד מהמים הלחים. וכדי למנוע זאת יטול רביעית כאחת שאז המים שבידיו טהורים.

[משנ"ב ס"ק כו]

אפלו ה"כ לא נחבטל מןה שם קלי על ידי נקב זה, ומת' לטל בין דרך הפתח ובין למעלה דרך פי הקבית³⁶.

36 אכן כשהברוא פתוחה והמים הנכנסים יוצאים מיד דרך הברוא, כתב החזו"א (או"ח סי' כא ס"ק ט, וסי' כג ס"ק ט), שאין נוטלים מפי החבית, שאין זה נחשב שנתקבלו המים בכלי. והוסיף, שאפשר שאף במקום שהברוא סגורה, צריך שתהיה הברוא מתוקנת בסגירה יפה, אבל אם כשהופך את החבית הברוא נופלת, אין נוטלים דרך פיו.

[ביה"ל ד"ה כיון שמחזיק]

אבל כדבר שמשמישו תמיד בצונן, לא משצרינו בחמין קלל, וצריך עיון בקל זה²⁷.

27 והחזו"א כתב (כלים סי' כב ס"ק ו), שאין כאן ספק כלל, וכל שהכלי משמש כבתחילה, בוודאי שהוא עדיין נחשב כלי.

[ביה"ל שם]

ד"ש עוד דברים דמועיל הסתימה לענין טמאה, ויש לומר שהוא הדין כאן²⁸.

28 ומ"מ כתב החזו"א (או"ח סי' כא ס"ק ו) שהיינו דוקא בסוג חומר שהוא נאמן ומתקיים [כמו זפת ובדיל, גפרית סיד וגפטיס], כיון שצריך לעשות שם כלי על ידי הסתימה [ונשאר בצ"ע על הנשמת אדם שנראה מדבריו שכל מה שמועיל לענין צמיד פתיל יועיל גם לטמאה ולנטילת ידיים].

[משנ"ב ס"ק יח]

דאינו חשיב ביה"ל קבול שלקח בלא תקון מושב²⁹.

29 ולכן לענין שקית חלב, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פי"א תשובה ו) שהיא פסולה לנטילת ידיים ואפילו יחדה לכך, כיון שאינה עומדת בפני עצמה.

[משנ"ב ס"ק יא]

נדע דהרש"ל חולק וסבירא לה דכובע לא נעשה לקבלה קלל, ולא צריך משק וקפה³⁰.

30 ובספרו מנחה ישראל (דינים, פ"ג אות ד) הוסיף, שאין ליטול בהם כיון שאין אלו כלים גמורים להשתמש בהם [וגם שאין עשויים לקבל משקים].

[משנ"ב ס"ק יב]

פשנ"ב ס"ק יב הם גדולים אטור, וכל שפן בליווע"ר שלנו דאטורי³¹.

31 ולכן כתב בביה"ל (ד"ה מלא נקבים) שיש להחמיר לכתחילה בנקבים גדולים או בליווע"ר. אך החזו"א (או"ח סי' כא ס"ק ז) אף שהסכים עם המשנ"ב שיש להחמיר בכלי עם נקבים גדולים, כתב שבליוע"ר יש להקל [וביאר שם מדוע הוא עדיף מכלי עם נקבים גדולים].

[משנ"ב ס"ק יג]

אבל אם הוד הוא כשפופרת (שקורין שנו"ץ), אף שהוא בולט למעלה משפת הפלי, משמע ממגן אברהם דמת' לטל אף דרך הוד³², ויש אוסרין דרך הוד³³.

32 אך החזו"א (או"ח סי' כא ס"ק ז) כתב שדעת המקילים בענין

מילואים

הַלְבוֹת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קִנָּה

המשך מעמוד 92

הוסיף שאולי קים ליה לחיי אדם שאין אנו רגילים בריסוק, וההיתוך שאנו עושים הרי הוא כריסוק, וכתב שם שנראה שכשחותכים את החלות ונותנים לתוך הכלי הרי הוא ריסוק, ולכן כל דבש הוא לאחר ריסוק. והוסיף שכל דבש שריסקו סתם דינו כמשקה.

26) וכעין זה כתב להלן (ס"ק כו) לענין פירות המבושלים במים שיש דעות בין האחרונים אם צריכים נטילת ידים, ועל כן נכון להחמיר לאכלם על ידי כף, ואף שלקמן (סי' קסג ס"ב) לענין אכילת פת כתב השו"ע שאף כשאוכל על ידי מזלג חייב ליטול ידיו, צריך לומר כמו שכתב השו"ע הרב (כאן, ראה גם קסג ס"א), שהאיסור לאכול במזלג בלא נטילה אינו מעיקר הדין אלא רק מחמת חשש שמא יגע ביד, ואין לגזור זאת במקרים שיש מתירין אף ליגע ביד.

22) היינו, כמו שביאר לקמן (סי' קסב ס"ק כט) שהנוגע במשקה תירטב ידו עד שיוכל להרטיב מקום אחר.

ומבואר מדבריו כאן, שאף אם אינם קרושים וקשים כאבן אלא רכים, אינם נחשבים משקה, וכמו שכתב הנשמת אדם (כלל לו אות ג), שכיון שאין בהם טופח על מנת להטפוח, אינם חשובים משקה.

23) לענין דבש, כתב החו"א (טבול יום סי' ד ס"ק יח) שהדבר שנוי במחלוקת, ולדעת הרמב"ם הוא נחשב משקה אף כשהוא קרוש.

24) אמנם דעת החו"א (שם), שבוודאי דין משקים עליהן שהרי נימוחו.

25) והחו"א כתב (שם), שאין הדבר תלוי בהתכה אלא בריסוק חלות הדבש, כמו שמובא במשנה בעוקצין (פ"ג מ"א) בשם בית הלל [אך

הַלְבוֹת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קִנָּה

המשך מעמוד מח

תשקצו. ומה שהחמירו שלא לאכול בלא ניגוב מחמת המיאוס, זהו רק בשעת הנטילה ובצירוף שיש כאן גם טומאה. וסיים שלכן מסתבר שאין זה איסור גמור שמי שעובר עליו יחשב עברין [והוסיף, שגם לדעת הב"י שיש לנגב את הידים משום הטומאה שבמים, מסתבר שאין בזה איסור ממש שהרי אף כשנטהרו על ידי השניים החמירו לכתחלה שינגב ידיו].

[משנ"ב ס"ק מו]

וְלִכְּנֵן גַּם בְּטְבִילַת יָדַיִם לֹא תִקְנוּ בִּזְמַנְנוּ (ב"ב נג"ב).

58) אמנם החו"א (או"ח סי' כה ס"ק י, אך ראה מה שכתב סוף סי' כד וצ"ע, ושונה הלכות ס"ט) כתב, שגם במטביל ידיו יש להחמיר לנגב אותן, כיון שבראשונים יש ביאור אחר בדברי התוספתא [הערוך השלחן (סי"ז) כתב שלא ראינו מעולם לאכול בידים לחות ומכוער הוא, ולכן נחשב גם הניגוב מן המצוה, וכן המנהג הפשוט ואין לשנות].

(או"ח סי' כה ס"ק י) כתב שנראה שדינו שווה לניגוב, כיון שעיקר טעם הניגוב הוא משום מים שעל ידיו שלא יטמאו את הלחם, או משום מיאוס, ואם יתייבשו שוב אין את החשש.

ולענין ייבוש הידים על ידי מכשיר המרציא אויר חם לייבוש הידים, דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"א פ"א אות ז) והגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"ז עמ' יח) שמועיל לייבוש הידים באופן זה. ובשרית בצל החכמה (ח"ד סי' קמא) כתב שבנוטל ידיו בפחות מרביעית שהמים שעל ידיו טמאים, אין מועיל הייבוש על ידי אויר, כיון שבאופן זה מקצת מן המים הטמאים נבלעים בתוך ידיו [ומסתבר שלדעת השו"ע הרב והכפ החיים המובאים בתחילת ההערה, לא די בייבוש באויר חם אלא צריך דוקא לנגב במפה].

57) ומ"מ כשידיו לחות שלא מממי הנטילה אין חוששים משום מיאוס, וכתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' נג) שמוכח מזה שאכילה בידים רטובות אינה מאוסה כל כך שיהיה בזה איסור ממש מחמת כל

הַלְבוֹת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קִנָּה

המשך מעמוד מט

שאין דרך להשתמש בו צריך יחוד לעולם. וראה מה שכתבנו שם.

25) ובספרו מחנה ישראל כתב (דינים, פ"ג אות ד), שאם הוא בדרך ואין לו כלי אחר, יטול ידיו בכיסוי הכלים ולא יברך, ומ"מ יכרוך ידיו במפה ויאכל, כדי שלא יגע באוכלים [ולענין כוס של ברכה, כתב לקמן (סי' קפג ס"ק יא), שיכול להשתמש בכיסוי כלים אף שלא נעשו לקבלה אם אין לו אחר].

[משנ"ב ס"ק טז]

וְלִמְעַלְמָה עַל גְּבֵה יֵשׁ בְּהָהָל לְקַבְּלָהּ (26).

26) ודעת החו"א (או"ח סי' כב ס"ק ג) שבאופן זה שחללה למעלה, אם הוא עשוי לקבלה נחשב כלי הראוי לתשיש. ורק במקום שחללה כפי למטה שבצורתו זו אינו ראוי לקבל משקים, אין נטלים ממגופה.

23) וכשהתקין לכיסוי הכלי בית מושב, כתב החו"א (או"ח סי' כב ס"ק ב) שאפשר ליטול בו את הידיים אף על גב שאין דעתו להשתמש בו, כיון שכבר נחשב ככלי [נסיים], שכל שכן בכיסוי כלי שלא היה אפשרות לשים בו מים, חזקתו בו בית קיבול למים, שנטלים בו ידיים].

24) ואם יש לייחד דוקא בפה או שמועיל גם יחוד במחשבה, כתב לקמן (סי' רנט ס"ק ה) לענין המובא בשו"ע (שם ס"א) שמוכין נחשבים מוקצה אלא אם כן יחודן לצורך הטמנת הקדרות לשבת, שמשפיק לייחודן במחשבה בעלמא ולא צריך יחוד בפה [וכן הוכיח מדבריו ראשונים בשעה"צ לקמן סי' שח ס"ק פה].

ולכמה זמן צריך לייחד, כתב לקמן (סי' שג ס"ק עג) לגבי דבר מוקצה שרוצה לייחודו לתשיש, שכשמייחד לצורך דבר שהדרך להשתמש בו כך, מספיק יחוד ליום אחד, אולם כשמייחד דבר לצורך שימוש

